

Suomen Psykologiliitto ry:n lausunto: Opiskeluhuollon psykologipalveluiden saatavuus lähipalveluina

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamisen myötä opiskeluhuollon psykologipalveluiden järjestämisvastuu siirtyi kunnilta hyvinvointialueille vuoden 2023 alussa. Siirron yhteydessä oli vahvasti esillä, että kyseessä on ainoastaan hallinnollinen uudistus, mutta palveluiden toteuttamistapaan tai sisältöön ei tehdä muutoksia, ja ne pyritään myös jatkossa toteuttamaan ensisijaisesti kouluissa toteutuvana lähipalveluna - erottamattomana osana opiskeluyhteisön päivittäistä toimintaa, kuten eduskunnan sivistysvaliokunta lausunnossaan esitti. Valitettavasti tämä ei kuitenkaan ole kaikilla hyvinvointialueilla toteutunut. Lisäksi opiskeluhuollon psykologipalveluiden kattavuus ei ainakaan toistaiseksi ole vaikuttanut parantuneen, mitä pidettiin yhtenä perusteena palvelun järjestämisvastuun siirtämiseksi hyvinvointialueille ja osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukokonaisuutta.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) on seurannassaan vuonna 2018 todennut, että yhteisöllisen opiskeluhuollon järjestäminen vaihtelee suuresti kouluittain ja oppilaitoksittain. Yksilökohtaisessa oppilas- ja opiskeluhuollossa psykologipalveluiden saatavuus oli Karvin raportin mukaan heikkoa ja monin paikoin jopa täysin riittämätöntä. Yhdenvertainen saatavuus opiskeluhoitopalveluissa ei siis toistaiseksi ole toteutunut. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki määrittelee yhteisöllisen ennaltaehkäisevän työn opiskeluhuollon painopisteeksi. Tämä tarkoittaa työskentelyä koulu yhteisössä opettajien ja oppilasryhmien kanssa. Vaikka yhteisöllisen työn tulisi olla opiskeluhuollon psykologin työn pääpainopiste, selvisi Opetushallituksen ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) Opetushoitopalvelujen OPA 2022 -seurantareportissa, että psykologit olivat pystyneet käyttämään siihen vain 10 % työajasta, kun oppilaskohtainen asiakastyö vei 70 % työajasta.

Opiskeluhuollon psykologien fyysinen läsnäolo kouluissa ja oppilaitoksissa on välttämätöntä lasten ja nuorten oppimisen, mielenterveyden ja hyvinvoinnin tuen turvaamiseksi. Koulupsykologin työssä tarvittava kokonaiskuva lasten ja nuorten tarpeista muodostuu koulu yhteisöön kuuluvien oppilashuollon ja sivistystoimen ammattilaisten yhteistyönä. Yhteisöllinen työ ei onnistu, elleivät psykologit toimi lähellä oppilaita ja koulun henkilöstöä. Jos työtila on muualla kuin koulussa tai palvelu toteutuu ainoastaan etäyhteydellä, vaikeutuu lasten ja nuorten pääsy psykologin luo. Koulupsykologien asiakkaissa on esimerkiksi esikouluikäisiä, joiden ei ole mahdollista kulkea itsenäisesti. Opettajien ja muun koulun henkilöstön on myös vaikeampi päästä tapaamisiin. Suuri osa opiskeluhuollon yhteistyöstä tapahtuu oppituntien välissä opettajainhuoneessa, jonne psykologi tai kuraattori ei ehdi tulla, jos työtila ei ole koulussa. Tällöin hän ei toimi mukana koulun arjessa eikä näy käytävillä tai ruokalassa ja jää näin vieraaksi oppilaille, opettajille ja perheille.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaisesti 1.8.2023 alkaen opiskeluhuollon psykologeja koskevat sitovat mitoitukset, eli yhtä psykologia kohden saa olla korkeintaan 780 opiskelijaa. Hyvinvointialueet ovat velvollisia huolehtimaan lakisääteisen mitoituksen toteutumisesta. Psykologiliitto on tietoinen psykologien rekrytointihaasteista erityisesti pienemmillä

paikkakunnilla. Psykologien sisäänottomäärä on kuitenkin kasvatettu vuodesta 2019 vuoteen 2022 mennessä 53%, mikä on enemmän kuin millään muulla sosiaali- ja terveydenhuollon alalla. Ajankohtaisesti psykologeja valmistuu vuosittain yli 100 enemmän kuin eläköityy, ja vuodesta 2025 luku kasvaa noin 200 psykologiin vuosittain. Psykologien saatavuus yleisellä tasolla on siis hyvä ja paranemassa entisestään, joten rekrytointihaasteet liittyvät pääosin muihin tekijöihin kuin heikkoon saatavuuteen.

Psykologiliiton suositukset hyvinvointialueille opiskeluhuollon psykologien rekrytoinnin helpottamiseksi huomioiden erityisesti palveluiden saatavuus lähipalveluna myös suurempien kaupunkien ulkopuolella:

- **Palkkaus:** Tarjotaan työntekijöille kilpailukykyinen palkkaus huomioiden psykologien olevan 5.5-vuotisen (330op) yliopistotasoisien ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita terveydenhuollon ammattihenkilöitä. Kuukausipalkan arvioimisessa on hyvä huomioida myös ostopalveluiden hinnoittelu, sillä mikäli työntekijöitä ei saada palkattua riittävästi, täytyy palveluita väistämättä täydentää tätä kautta lakisääteisten mitoitusten täyttämiseksi. Esimerkiksi 5500 euron kuukausipalkalla saisi 10 psykologia palkattua karkeasti laskien 860 000 euron vuosikustannuksella. Psykologiliiton laskelmien mukaan ostopalveluna tuotettuna kyseisellä summalla saa hankittua ainoastaan 5–6 psykologin työpanoksen, ja jos joudutaan teettämään yksittäistä tuntityötä, esimerkiksi tutkimuksia, niin vielä vähemmän. Työsuhteessa olevien psykologien palkkaukseen panostaminen on siis hyvinvointialueelle kannattavampaa.
- **Työn mitoitus ja sisällöt:** Pidetään huolta siitä, ettei psykologin vastuulle kuulu enempää kuin lakisääteisen oppilasmäärän opiskeluhoitopalveluista vastaaminen, ja työn painopiste on lain edellyttämällä tavalla yhteisöllisessä työssä. Resurssien puuttuessa muiden psykologien työmäärää ei kasvateta eikä vaadita rajaamaan pääsyä vastaanotolle huomioiden lain asettaman oikeuden opiskelijoille saada palvelua tietyn määräjän sisällä. Huolehditaan yhteisöllisen työn toteutumisesta myös silloin, kun palvelut toteutetaan ostopalveluina.
- **Työn joustavuus:** Parannetaan mahdollisuuksia tehdä osa-aikaista työtä, ottaa käyttöön liukuva työaika sekä tehdä etättyötä.
- **Työn liikkuvuus:** Mikäli työ edellyttää liikkumista useamman toimipisteen välillä tai puutteellisten julkisten kulkuyhteyksien päässä, sallitaan siirtymät työajan puitteissa ja tarjotaan mahdollisuus liikkua työnantajan omistamalla autolla. Helpotetaan työntekijöiden muuttoa uudelle paikkakunnalle tarjoamalla työsuhteasuntoja.
- **Työtilat ja -välineet:** Psykologilla tulee olla jokaisessa toimipisteessä työtehtävään nähden asianmukaiset työtilat. Ne mahdollistavat osaltaan laadukkaan asiakastyön toteutumisen. Lisäksi tulee varmistaa ajantasaisten työvälineiden, kuten psykologisten tutkimusmenetelmien ja tarpeellisten tietojärjestelmien sujuva hankinta ja käyttö.
- **Työn johtaminen:** Psykologien hallinnollinen esimies voi vaihdella organisaatiosta riippuen. Niissä organisaatioissa, joissa on kolme tai sitä useampia psykologeja, yksi heistä tulisi kuitenkin nimetä ammatilliseksi vastuuhenkilöksi eli johtavaksi tai

vastaavaksi psykologiksi. Tämän tehtävänä on vastata yhteisen koulutuksen ja työnohjauksen suunnittelusta sekä työn sisällöllisestä kehittämisestä. Vahvistetaan ammatillisten esimiesten tuki opiskeluhuollon psykologeille huolehtimalla johtavien tai vastaavien psykologien rekrytoinneista.

- **Työnohjaus:** Työnohjaus on tärkeä psykologityön laadun, psykologin ammattitaidon ylläpitämisen ja kehittymisen sekä psykologin työssä jaksamisen edellytys. Tuetaan psykologien ammattitaidon ylläpitämistä ja kehittämistä tarjoamalla psykologeille työnohjausta vähintään kerran kuukaudessa, yksilötyönohjausta 60–90 min ja ryhmätyönohjausta 90–120 min kerrallaan. Työnohjausta voi kuitenkin olla tarpeen järjestää myös tätä tiheämmin. Esimerkiksi ensimmäisessä työpaikassaan aloittava vasta valmistunut, uudelle sovellusalalle työskentelemään siirtyvä, erityisen haasteellisen työtehtävän saanut tai uusia menetelmiä opettelemaan ohjattu psykologi voi tarvita työnohjausta tietyn ajanjakson ajan huomattavasti tiheämmin, esimerkiksi 2–4 kertaa kuukaudessa. Lisäksi on huolehdittava riittävästä perehdytyksestä, konsultointimahdollisuuksista sekä kollegiaalisesta tuesta.
- **Täydennyskoulutus:** Tuetaan psykologien ammattitaidon ylläpitämistä ja kehittämistä mahdollistamalla riittävät täydennyskoulutusmahdollisuudet. Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä velvoittaa psykologin ylläpitämään ja kehittämään ammattitoiminnan edellyttämiä tietoja ja taitoja. Työnantajaa laki velvoittaa luomaan edellytykset sille, että psykologi voi osallistua tarvittavaan ammatilliseen täydennyskoulutukseen. Sosiaali- ja terveysministeriö on laatinut Terveydenhuollon täydennyskoulutussuosituksen, minkä mukaan terveydenhuollon ammattihenkilöiden minimimäärä täydennyskoulutusta on 3–10 arkipäivää vuodessa tehtävän vaativuudesta ja toimenkuvasta riippuen. Psykologien tehtävät ovat vaativia, joten psykologeihin tulee soveltaa 10 päivän täydennyskoulutussuositusta vuodessa. Tämä koskee myös sijaisena tai osa-aikaisena työskenteleviä psykologeja suhteutettuna työosuuteen. Psykologina toimiminen edellyttää yhä pitemmälle menevää erikoistumista. Psykologiksi valmistumisen jälkeen suuri osa psykologeista hankkii jonkin erikoispsykologi- tai muun erikoistumiskoulutuksen. Työnantajan tulee luoda edellytykset yksittäisten täydennyskoulutuspäivien lisäksi myös tällaisen psykologin työtehtävien vaatiman pidempikestoisen erikoistumiskoulutuksen suorittamiselle.
- **Psykologiharjoittelu:** Parannetaan mahdollisuuksia tarjota harjoittelupaikkoja psykologin maisteriopiskelijoille, joiden opintoihin kuuluu viiden kuukauden (27op) laajuinen harjoittelujakso. Huomioidaan harjoittelun ohjaamisen vaatima aika kokeneempien kollegoiden työmäärässä. Harjoittelupaikan tarjoaminen on hyvä keino saada psykologian loppuvaiheen opiskelija kiinnostumaan ja perehtymään oppilashuollon työtehtäviin ja asettumaan paikkakunnalle myös valmistuttuaan.

Vera Gergov
Ammatti- ja yhteiskuntasuhdepäällikkö
Suomen Psykologiliitto ry
vera.gergov@psyli.fi
p. 040 809 8028

Jari Lipsanen
Puheenjohtaja
Suomen Psykologiliitto ry
jari.lipsanen@psyli.fi
p. 045 720 1097